

Household Structure and Poverty of Thai Older Persons

Nutnicha Loyfah¹, Chalernpol Chamchan², Jongjit Rittirong³

Institute for Population and Social Research, Mahidol University, Thailand

Email: N_nnutnicha@hotmail.com

Received April 8, 2020

Revised Oct 30, 2020

Accepted Nov 18, 2020

Abstract

This paper aims to study the relationship between household structure and poverty of Thai older persons. It is a quantitative study using the secondary data from a seasonal project of “A Study on Intergenerational Transfer under the Changing Contexts of Population Ageing in Thailand” and the data set of Household Social-Economic Survey 2017. The study population were all Thai older persons aged 60 years and over totally 11,313,061. According to the findings, by comparing the private consumption level of older persons with the poverty line in 2017 (2,686 baht per month or 32,232 baht per year), approximately 6.6 percent of the total older persons were found living under the poverty line or in poverty.

Considering the household structure of older persons (classified by household member composition by age group), the analysis found that the older persons whose household structured living with the working-ages and the children were most likely live in poverty, followed by the older persons whose household structured living with only the working ages, with only older persons, with older persons and children and older person living alone, respectively. Concerning other factors significantly associated with the poverty of older persons, it was found that the older persons who getting older, low education, married, being widow, divorced, or got married but not identify the status, didn't work, disabled, being household head position, live in the Northeast and the North in rural area, no household debt, received an older persons premium and got health insurance (gold card) tended to be poorer than others. From these findings, it is suggested that apart from measures to directly support the older persons, the involving policy agencies should be aware of the importance and consider measures to support the working ages in older persons' household. The measures, such as tax reduction, should aim to lessen the living expenses both directly and indirectly of the working-age who lived with older persons to enable them to have more capacity to support dependents in the household.

Keywords: household structure/ poverty/ older persons

JEL Classification Codes: J14

¹ M.A. Student (M.A. Population and Social Research), Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 999 Salaya, Phutthamonthon, Nakhon Pathom, 73170 Thailand.

² Assistant Professor, Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 999 Salaya, Phutthamonthon, Nakhon Pathom, 73170 Thailand.

³ Assistant Professor, Institute for Population and Social Research, Mahidol University, 999 Salaya, Phutthamonthon, Nakhon Pathom, 73170 Thailand.

โครงสร้างครัวเรือนกับความยากจนของผู้สูงอายุไทย

ณัฐนิชา ลอยฟ้า¹ เณิมพล แจ่มจันทร์² และ จงจิตต์ ฤทธิรงค์³

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ประเทศไทย

Email: N_nnutnicha@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างครัวเรือนกับความยากจนของผู้สูงอายุไทย โดยใช้ข้อมูลจากโครงการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรภายใต้บริบทการสูงวัยทางประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย พ.ศ. 2560” และข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 ประชากรเป้าหมายของการศึกษา คือ ผู้สูงอายุไทยทั่วประเทศที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 11,313,061 คน ผลการศึกษา พบว่า ร้อยละ 6.6 ของผู้สูงอายุทั้งหมดมีระดับการบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจน พ.ศ. 2560 (มีค่าเท่ากับ 2,686 บาทต่อเดือน หรือ 32,232 บาทต่อปี) เมื่อจำแนกตามโครงสร้างครัวเรือน (ตามรุ่นอายุของสมาชิกในครัวเรือน) พบว่า ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็น ผู้สูงอายุ วัยแรงงานและวัยเด็ก มีแนวโน้มยากจนมากที่สุด รองลงมาคือ ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุและวัยแรงงาน ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุเพียงลำพังมีแนวโน้มยากจนน้อยที่สุด ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความยากจนของผู้สูงอายุอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พบว่า ผู้สูงอายุที่อายุมากขึ้น มีระดับการศึกษาน้อย มีสถานภาพสมรส หม้าย หย่า แยก หรือสมรสแต่ไม่ทราบสถานะ เป็นผู้ที่ไม่ได้ทำงาน มีความพิการ มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน อาศัยอยู่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ไม่มีหนี้สินครัวเรือน เป็นผู้ได้รับเบี้ยผู้สูงอายุ และเป็นผู้ได้รับสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) มีแนวโน้มที่จะยากจนมากกว่า ผลที่ได้จากการศึกษารังนี้ชี้ให้เห็นว่า นอกจากมาตรการทางตรงในการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มยากจน หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการกำหนดนโยบายควรให้ความสำคัญและมีการมาตรการเพื่อสนับสนุนช่วยเหลือสมาชิกในครัวเรือนผู้สูงอายุที่เป็นวัยแรงงานในการช่วยลด

¹ นักศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิจัยประชากรและสังคม สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 999 ศาลา พุทธมณฑล นครปฐม 73170 ประเทศไทย

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 999 ศาลา พุทธมณฑล นครปฐม 73170 ประเทศไทย

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 999 ศาลา พุทธมณฑล นครปฐม 73170 ประเทศไทย

ค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อที่วัยแรงงานจะมีกำลังสามารถเกื้อหนุนทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุ รวมถึง สมาชิกในครัวเรือนที่เป็นกลุ่มพึ่งพิงได้ เช่น มาตรการลดหย่อนภาษีในด้านต่าง ๆ เป็นต้น

คำสำคัญ โครงสร้างครัวเรือน/ ความยากจน/ ผู้สูงอายุ

JEL Classification Codes: J14

1. ที่มาและความสำคัญ

ภายใต้การเปลี่ยนแปลงทางประชากรที่เกิดขึ้นทำให้ประเทศไทยกลายเป็นสังคมสูงวัย จากสถิติ พ.ศ. 2560 พบว่า ประเทศไทยมีประชากรสูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไปจำนวน 11 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 17 ของจำนวนประชากรทั้งหมด (IPSR, 2017) และคาดว่าสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 26.6 และร้อยละ 32.1 ใน พ.ศ. 2573 และ พ.ศ. 2583 ตามลำดับ (NESBD, 2017) ในขณะที่สัดส่วนประชากรวัยเด็กได้ลดลงอย่างต่อเนื่องจนสัดส่วนประชากรสูงอายุต่อประชากรทั้งหมดสูงกว่าสัดส่วนของประชากรเด็ก สำหรับกระบวนการเปลี่ยนผ่านทางประชากรของประเทศ ไทยเริ่มต้นช่วงหลังปี 2500 เป็นช่วงเวลาที่จำนวนประชากรสูงอายุเพิ่มมากขึ้น (Prasatkul, & Wapattanawong, 2010) ซึ่งเกิดขึ้นเร็วกว่าประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างในทวีปยุโรปและทวีปอเมริกาเหนือถึง 3 เท่า (Jitaphankul, 2001) จากแนวโน้มดังกล่าวทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญกับประเด็นท้าทายในเรื่องเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากร ส่งผลกระทบต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีทิศทางเศรษฐกิจมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ (Bunphadung, 2011) และมีความสำคัญต่อครอบครัว ชุมชน และสังคม

วัยสูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน ทั้งด้านร่างกาย ด้านสังคม บทบาทหน้าที่ รวมไปถึงความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจที่มีความเปราะบางมากกว่าประชากรในกลุ่มอายุอื่น การเข้าสู่วัยสูงอายุนำมาซึ่งการมีรายได้ที่น้อยลง เนื่องจากโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุลดลง รวมถึงสมรรถภาพทางร่างกายที่ถดถอยทำให้มีข้อจำกัดในการทำงาน จึงส่งผลต่อรายได้ของผู้สูงอายุ เสี่ยงจะประสบกับปัญหาความยากจน จากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย 2560 พบว่า มีผู้สูงอายุไทยประมาณ 1 ใน 3 มีระดับรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน รวมถึงพบว่าแหล่งรายได้หลักของผู้สูงอายุที่มาจากบุตรหลานมีแนวโน้มลดลงจาก ร้อยละ 52.3 ในพ.ศ. 2550 เหลือร้อยละ 34.9 ในพ.ศ. 2560 ในขณะที่รายได้จากการทำงานเพิ่มสูงขึ้น จากร้อยละ 28.9 ในพ.ศ. 2550 เพิ่มเป็นร้อยละ 30.9 ในพ.ศ. 2560 (IPSR, 2017)

เมื่อพิจารณาการเปลี่ยนแปลงครัวเรือนเมื่อจำแนกตามลักษณะกลุ่มวัยสมาชิกในครัวเรือน ประเทศไทยมีครัวเรือนผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนของครัวเรือนทั้งหมด พบว่า ครัวเรือนที่ผู้สูงอายุอยู่เพียงลำพังมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ใน พ.ศ. 2537 จากร้อยละ 2.3 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 6.1 ใน พ.ศ. 2560 ครัวเรือนผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเช่นกัน ใน พ.ศ. 2539 จากร้อยละ 2.0 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 5.1 ใน พ.ศ. 2560 ครัวเรือนที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับเด็ก มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อย ใน พ.ศ. 2539 จากร้อยละ 1.5 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 1.9 ใน พ.ศ. 2560 ครัวเรือนผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่กับ วัยทำงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ใน พ.ศ. 2539 จากร้อยละ 7.5 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 12.9 ใน พ.ศ. 2560 และครัวเรือนผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับวัยทำงานและวัยเด็กมีแนวโน้มลดลงเล็กน้อย ใน พ.ศ. 2539 จากร้อยละ 10.9 ลดลงเหลือ ร้อยละ 8.3 ใน พ.ศ. 2560 (Wapattanawong, 2019) และ

จากรายงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ผู้สูงอายุไทยอาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีขนาดเล็กลงจากอดีต พ.ศ. 2537 มีผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่คนเดียวตามลำพังเพียงร้อยละ 3.6 ได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 8.7 ใน พ.ศ. 2557 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 10.8 ใน พ.ศ. 2561 นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนมากถึงร้อยละ 34 (NSO, 2018) โดยครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นหัวหน้าครัวเรือนมีแนวโน้มยากจนด้านรายได้มากกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนอยู่ในวัยทำงาน และส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ

ภายใต้โมเดลวัฏจักรชีวิตทางเศรษฐกิจ (Economic life cycle model) ที่มีพื้นฐานจากสมมติฐานวัฏจักรชีวิต (life cycle hypothesis) สามารถแบ่งช่วงชีวิตของประชากรออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ วัยเด็ก วัยแรงงาน และวัยสูงอายุ ซึ่งวัยสูงอายุเป็นช่วงวัยที่มีระดับรายได้ต่ำกว่าการบริโภค หรือเรียกว่า “การขาดดุล” ทำให้วัยสูงอายุเสี่ยงต่อการประสบกับปัญหาความยากจน หรือไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นได้รับการช่วยเหลือจากทางครัวเรือน หรือการได้รับความช่วยเหลือจากภาครัฐ ที่จะสามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุให้มีความสามารถเพื่อใช้จ่ายสำหรับการบริโภคได้ รวมถึงมีการจัดการสินทรัพย์และการเตรียมความพร้อมด้านการออมที่เหมาะสมเพียงพอในช่วงวัยทำงาน (United Nations, 2013)

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันผู้สูงอายุจะได้รับการช่วยเหลือและการดูแลจากสมาชิกในครัวเรือนเป็นหลัก แต่ถ้านโยบายโครงสร้างครัวเรือนเปลี่ยนไป ครัวเรือนมีจำนวนสมาชิกวัยแรงงานที่ลดน้อยลงก็จะส่งผลให้รูปแบบการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการดูแลผู้สูงอายุจากสมาชิกในครัวเรือนเปลี่ยนไปด้วย อาจส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความเสี่ยงที่จะประสบกับปัญหาความยากจน เนื่องจากไม่มีผู้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือทางเศรษฐกิจ และรวมไปถึงวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น การครองโสดถาวร การแต่งงานซ้ำ ไม่มีความประสงค์ที่จะมีบุตร เป็นต้น โดยการศึกษาสถานการณ์ความยากจนในผู้สูงอายุและรูปแบบการจัดการเพื่อส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุไทย รายงานว่าประชากรกลุ่มผู้สูงอายุ คือ กลุ่มที่ประสบปัญหาความยากจนค่อนข้างมาก (Wiwatwanit, Ket Phichaywattana, & Chuychit, 2008) และจากรายงานโครงการศึกษาพลวัตของความยากจน : กรณีศึกษาครัวเรือน ชวนานาในพื้นที่เขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย พบว่า สัดส่วนสมาชิกในครัวเรือนที่เป็นวัยแรงงานลดลง แต่มีจำนวนสมาชิกที่อยู่ในวัยพึ่งพิงเพิ่มมากขึ้น ระดับการศึกษาของสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระดับต่ำ สมาชิกในครัวเรือนตกงาน มีการเจ็บป่วย การเสียชีวิตของหัวหน้าครัวเรือน และรวมไปถึงการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความยากจน เช่น ปัจจัยส่วนบุคคล การมีอายุที่เพิ่มมากขึ้น ไม่ได้ได้รับการศึกษา อาศัยอยู่ในชนบท เพราะมีสภาพภูมิอากาศที่แห้งแล้ง ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรลดลง ข่อมส่งผลกระทบต่อรายได้ลดลงไปด้วย และรวมไปถึงการเข้าถึงสวัสดิการ (Sakonthanawat, 2011) ที่มีผลต่อความยากจนของผู้สูงอายุในครัวเรือน อย่างไรก็

ตามผลการศึกษาที่ได้เป็นเพียงการวิเคราะห์ในระดับภาพรวมเท่านั้นขาดความชัดเจนในประเด็นโครงสร้างครัวเรือนที่ไม่ได้บ่งบอกชัดเจน ถึงโครงสร้างครัวเรือนที่ส่งผลกับความยากจนของผู้สูงอายุไทยโดยตรง

จากข้อมูลในข้างต้น สามารถเห็นได้ว่าปัญหาความยากจนของผู้สูงอายุไทยเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาความยากจน เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตและพึ่งพาตนเองได้ เพื่อลดภาวะพึ่งพิง ในครัวเรือน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะมุ่งเน้นศึกษาถึงความสัมพันธ์ของโครงสร้างครัวเรือนกับความยากจนของผู้สูงอายุไทย โดยพิจารณาโครงสร้างครัวเรือนที่จำแนกตามรุ่นอายุ กับความยากจนของผู้สูงอายุไทย เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนกำหนดนโยบาย การจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้กับผู้สูงอายุ รวมไปถึงเป็นแนวทางในการเพิ่มหลักประกันที่มั่นคงให้กับผู้สูงอายุ โดยการศึกษาจะวัดความยากจนของผู้สูงอายุจากระดับรายจ่ายเพื่อการบริโภค ไม่ได้วัดจากรายได้ของผู้สูงอายุ เพราะการวัดความยากจนจากระดับรายจ่ายเพื่อการบริโภค จะสามารถเป็นตัวบ่งชี้ถึงระดับความเป็นอยู่และความยากจนของผู้สูงอายุได้ดีกว่า เพราะผู้สูงอายุมีแบบแผนที่แสดงระดับรายจ่ายเพื่อการบริโภคที่แน่นอน ไม่มีความผันผวน

2. วัตถุประสงค์การศึกษา

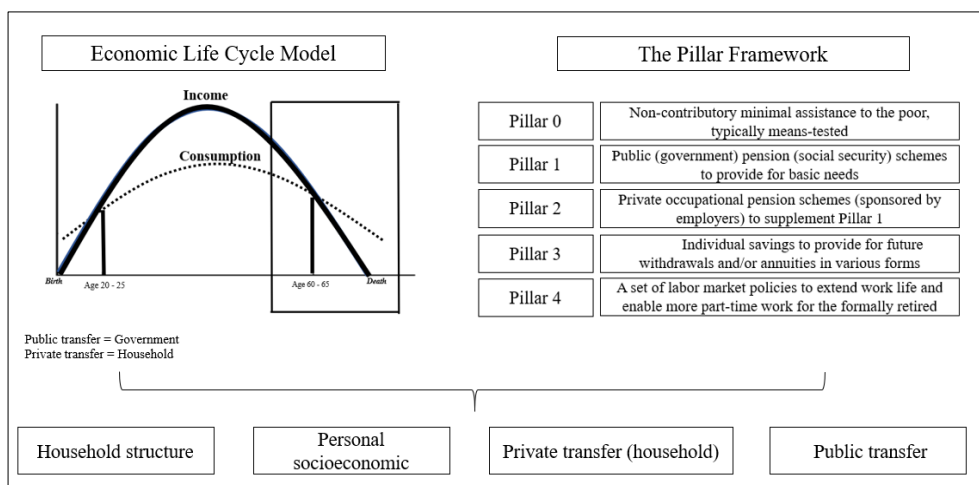
เพื่อศึกษาความสัมพันธ์โครงสร้างครัวเรือนกับความยากจนของผู้สูงอายุไทย

3. วิธีการศึกษา

ในการศึกษานี้ “ความยากจน” หมายถึง ผู้สูงอายุที่มีระดับการบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนปี 2560 มีค่าเท่ากับ 2,686 บาทต่อเดือน หรือ 32,232 บาทต่อปี โดยการคำนวณระดับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของผู้สูงอายุ จะถูกจำแนกออกเป็น 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ และด้านอื่น ๆ สำหรับผู้สูงอายุค่าใช้จ่ายส่วนมาก จะอยู่ในหมวดหมู่ของด้านสุขภาพ ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาจะมีเพียงเล็กน้อย ในขณะที่หมวดค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ได้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายระดับครัวเรือน แต่ได้ทำการกระจายค่าใช้จ่ายส่วนนี้โดยใช้หลักการค่าผู้ใหญ่มูลค่า ทั้งนี้เพื่อให้ทราบค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล

“โครงสร้างครัวเรือน” ในการศึกษานี้ ได้จัดกลุ่มอายุให้กับสมาชิกในครัวเรือน เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) วัยเด็ก อายุต่ำกว่า 15 ปี 2) วัยแรงงาน อายุ 15-59 ปี 3) วัยสูงอายุ อายุ 60 ปีขึ้นไป โดยที่โครงสร้างครัวเรือนผู้สูงอายุ จะดูจากการอยู่ร่วมกันกับสมาชิกในครัวเรือนตามกลุ่มอายุ ดังนี้ 1) ครัวเรือนผู้สูงอายุอยู่เพียงลำพัง 2) ครัวเรือนผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับผู้สูงอายุ 3) ครัวเรือนผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับวัยแรงงาน 4) ครัวเรือนผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับวัยแรงงาน และวัยเด็ก 5) ครัวเรือนผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับวัยเด็ก

การศึกษาความสัมพันธ์ของโครงสร้างครัวเรือนกับความยากจนของผู้สูงอายุไทย ได้ใช้แนวคิดจากทฤษฎี วัฏจักรชีวิตทางเศรษฐกิจ (Economic Life Cycle Theory) และ แนวคิดเสาหลัก 5 ต้นของธนาคารโลก (World Bank multi-pillar model) รวมไปถึงสถานการณ์ความยากจนของผู้สูงอายุโดยมีกรอบแนวคิดดังนี้

Source: NTA Manual, 2013 and World Bank

Figure 1. Conceptual framework

4. สมมุติฐาน

ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างประกอบไปด้วย สมาชิกในวัยแรงงานจะมีแนวโน้มยากจนน้อยกว่า ผู้สูงอายุที่ไม่มีสมาชิกวัยแรงงานอยู่ใน โครงสร้างครัวเรือน

5. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษานี้โดยใช้ข้อมูลจากโครงการวิจัยเรื่อง “การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรภายใต้บริบทการสูงวัยทางประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย” พ.ศ. 2560 ของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2560 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ

การศึกษานี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัย จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล หมายเลข COE. No. 2019/05-179

6. แบบจำลองและวิธีการวิเคราะห์

ในการศึกษานี้ แบบจำลองมีอยู่ว่า ความยากจนในผู้สูงอายุ ขึ้นอยู่กับปัจจัยในด้านต่าง ๆ 4 กลุ่ม ประกอบด้วย 1) โครงสร้างครัวเรือน (ตามรุ่นอายุ) 2) เศรษฐสังคมส่วนบุคคล 3) การสนับสนุน

จากภาคเอกชน (ครัวเรือน) และ 4) การสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งตัวแปรหลักในการศึกษาครั้งนี้ คือ โครงสร้างครัวเรือน (ตามรุ่นอายุ) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ใช้การวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติก (Binary Logistic Regression) เพื่อเปรียบเทียบและดูการเปลี่ยนแปลงของโอกาส ความยากจนของผู้สูงอายุไทย โดยมีวิธีการวัดค่า ดังนี้

ตัวแปรตาม

ความยากจน คือ ผู้สูงอายุที่มีระดับการบริโภคภาคเอกชนต่ำกว่าเส้นความยากจน พ.ศ. 2560 มูลค่า 2,686 บาทต่อเดือน โดยที่ 0 คือ ไม่ยากจน (ผู้สูงอายุที่มีค่าใช้จ่ายมากกว่า 2,686 บาทต่อเดือน) 1 คือ ยากจน (ผู้สูงอายุที่มีค่าใช้จ่ายต่ำกว่า 2,686 บาทต่อเดือน)

ตัวแปรอิสระ

1. โครงสร้างครัวเรือน (ตามรุ่นอายุ) คือ โครงสร้างครัวเรือนของผู้สูงอายุจำแนกตามกลุ่มอายุของสมาชิกในครัวเรือน โดยแบ่งเป็น 5 กลุ่ม โดยที่ 0 คือ ผู้สูงอายุเพียงลำพัง / 1 คือ ผู้สูงอายุ กับ ผู้สูงอายุ / 2 คือ ผู้สูงอายุ กับ วัยแรงงาน / 3 คือ ผู้สูงอายุ วัยแรงงาน และวัยเด็ก / 4 คือ ผู้สูงอายุ และ วัยเด็ก

2. เศรษฐสังคมส่วนบุคคล

- เพศ คือ เพศกำเนิดของผู้สูงอายุ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยที่ 0 คือ เพศชาย / 1 คือ เพศหญิง
- อายุ คือ อายุเต็มปีของผู้สูงอายุที่ยังมีชีวิตอยู่ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม โดย 0 คือ ผู้สูงอายุวัยต้น (60 – 69 ปี) / 1 คือ ผู้สูงอายุวัยกลาง (70 – 79 ปี) / 2 ผู้สูงอายุวัยปลาย (80 ปีขึ้นไป)

- ระดับการศึกษา คือ การศึกษาในชั้นสูงสุดของผู้สูงอายุ แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม โดย 0 คือ ต่ำกว่าประถมศึกษาหรือไม่ได้รับการศึกษา / 1 คือ ระดับประถมศึกษา / 2 คือ ตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป

- สถานภาพสมรส คือ ประเภทของสถานภาพสมรสของผู้สูงอายุ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม โดย 0 คือ โสด / 1 คือ สมรส / 2 คือ หม้าย หย่า แยก และสมรสแต่ไม่ทราบสถานะ

- สถานภาพการทำงาน คือ สถานะในการทำงานของผู้สูงอายุ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดย 0 คือ ทำงาน / 1 คือ ไม่ทำงาน

- ความพิการ คือ ผู้สูงอายุมีความบกพร่องทำให้เกิดข้อจำกัดในการทำกิจกรรม อย่างน้อย 1 ประเภท แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดย 0 คือ พิการ / 1 คือ ไม่พิการ

- สถานภาพการเป็นหัวหน้าครัวเรือน คือ ผู้สูงอายุที่สมาชิกครัวเรือนให้การยอมรับนับถือ ไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของบ้านหรือเป็นบิดา มารดา ของคนในครัวเรือน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดย 0 คือ ไม่เป็นหัวหน้าครัวเรือน / 1 คือ เป็นหัวหน้าครัวเรือน

- ภูมิภาคที่อยู่อาศัย คือ ภูมิภาคที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ แบ่งเป็น 5 กลุ่ม โดย 0 คือ กรุงเทพมหานคร / 1 คือ ภาคกลาง / 2 คือ ภาคเหนือ / 3 คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ / 4 คือ ภาคใต้

- เขตที่อยู่อาศัย คือ เขตการปกครองที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดย 0 คือ ในเขตเทศบาล / 1 คือ นอกเขตเทศบาล

3. การสนับสนุนจากภาคเอกชน (ครัวเรือน)

- เงินช่วยเหลือจากนอกครัวเรือน คือ ผู้สูงอายุได้รับเงินช่วยเหลือจากผู้ที่อยู่อาศัยอยู่นอกครัวเรือน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดย 0 คือ ได้รับ / 1 คือ ไม่ได้รับ

- หนี้สินครัวเรือน คือ เงินกู้ยืมที่ค้างชำระ ทั้งจากสถาบันการเงินและบุคคลอื่นนอกครัวเรือน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดย 0 คือ ไม่มีหนี้สิน / 1 คือ มีหนี้สิน

4. การสนับสนุนจากรัฐ

- เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ คือ สวัสดิการขั้นพื้นฐานที่ภาครัฐจัดสรรไว้ให้กับผู้สูงอายุ และแบ่งเบาค่าใช้จ่ายการดำรงชีวิตในแต่ละเดือน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดย 0 คือ ได้รับ / 1 คือ ไม่ได้รับ

- ประกันสุขภาพ คือ สวัสดิการทางด้านสุขภาพที่ผู้สูงอายุได้รับแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ 0 คือ ไม่ได้รับสิทธิประกันสุขภาพ / 1 คือ สิทธิเบิกค่ารักษาพยาบาลจากรัฐ / 2 คือ สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) / 3 คือ สิทธิประกันสังคม

7. ผลการศึกษา

เมื่อพิจารณาตามระดับการบริโภค พบว่า มีผู้สูงอายุที่มีระดับการบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนซึ่งมีค่าเท่ากับ 2,686 บาทต่อเดือน หรือ 32,232 บาทต่อปี ร้อยละ 6.6 และมีผู้สูงอายุที่มีระดับการบริโภคสูงกว่าเส้นความยากจน ร้อยละ 93.4 (Table 1)

Table 1. Poor older persons and Older persons

	Frequency	Percent
Poor older persons	741,433	6.6
Older persons	10,571,628	93.4
Total	11,313,061	100

Source: Calculate by authors

เมื่อพิจารณาโครงสร้างครัวเรือน โดยจำแนกตามคุณลักษณะโครงสร้างครัวเรือน (ตามรุ่นอายุ) พบว่า ส่วนมากผู้สูงอายุมีครัวเรือนที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุและวัยแรงงาน ร้อยละ 37.4 รองลงมา ผู้สูงอายุมีครัวเรือนที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุ วัยแรงงานและวัยเด็ก ร้อยละ 25.4 ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ ร้อยละ 20.3 ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุเพียงลำพัง ร้อยละ 11.8 และผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุและวัยเด็ก ร้อยละ 5.1 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยระดับการบริโภคของผู้สูงอายุ โดยจำแนกตามคุณลักษณะโครงสร้างครัวเรือน (ตามรุ่นอายุ) พบว่า ผู้สูงอายุที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุเพียงลำพังมีค่าเฉลี่ยระดับการบริโภคมากที่สุด รองลงมาผู้สูงอายุที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุกับวัยแรงงาน ผู้สูงอายุที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุกับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุ วัยแรงงาน และวัยเด็ก และผู้สูงอายุที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุและวัยเด็กมีค่าเฉลี่ยระดับการบริโภคน้อยที่สุด ตามลำดับ (Table 2)

Table 2. Household structure and private consumption per year of Thai older persons.

	Frequency	Percent	Consumption (Baht)
Household structure (classified by household members composition by age groups)			
only older persons	1,337,715	11.8	117,556
older persons and older persons	2,294,878	20.3	89,099
older persons and working-ages	4,229,245	37.4	103,655
older persons working-ages and children	2,868,920	25.4	78,297
older persons and children	582,303	5.1	68,314
Total	11,313,061	100	94,096

Source: Calculate by authors

เมื่อพิจารณาในแต่ละกลุ่มโครงสร้างครัวเรือนจำแนกตามการเป็นผู้ยากจนและไม่ยากจน พบว่า ผู้สูงอายุที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุ วัยแรงงานและวัยเด็ก มีจำนวนผู้สูงอายุยากจนมากที่สุด ร้อยละ 9.3 รองลงมา ผู้สูงอายุมีครัวเรือนที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ ร้อยละ 6.6 ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุและวัยแรงงาน ร้อยละ 6.4 ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุและวัยเด็ก ร้อยละ 6.1 และผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุเพียงลำพังมีผู้สูงอายุที่ยากจน ร้อยละ 1.3 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยระดับการบริโภคของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุและวัยเด็ก มีค่าเฉลี่ยระดับการบริโภคมากที่สุด รองลงมาคือ ผู้สูงอายุที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุเพียงลำพัง ผู้สูงอายุที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุวัยแรงงาน และวัยเด็ก ผู้สูงอายุที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุกับวัยแรงงาน และ ผู้สูงอายุที่มีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุกับผู้สูงอายุ มีค่าเฉลี่ยระดับการบริโภคน้อยที่สุด ตามลำดับ (Table 3)

Table 3. Poor older persons, older persons, and private consumption per year. Classified by household structure.

	Poor older persons			Older persons		
	Frequency	Percentage	Consumption (Baht)	Frequency	Percentage	Consumption (Baht)
Only older persons	16,892	1.3	27,867	1,320,823	98.7	118,703
Older persons and older persons	150,496	6.6	26,734	2,144,382	93.4	97,912
Older persons and working-ages	271,464	6.4	26,736	3,957,780	93.6	105,056
Older persons working-ages and children	267,009	9.3	27,228	2,601,912	90.7	70,251
Older persons and children	35,572	6.1	28,548	546,731	93.9	70,901
Total	741,433	6.6	27,025	10,571,628	93.4	98,800

Source: Calculate by authors

จากการวิเคราะห์ผู้สูงอายุที่ยากจน โดยจำแนกตามคุณลักษณะ เศรษฐสังคมส่วนบุคคล การสนับสนุนจากภาคเอกชน (ครัวเรือน) และการสนับสนุนจากรัฐ พบว่า ประชากรผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 55.3 เป็นผู้สูงอายุวัยต้น (60 – 69 ปี) ร้อยละ 46.2 สำหรับระดับการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุมีการศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 80.7 เมื่อพิจารณาสถานภาพสมรส พบว่า มีผู้สูงอายุที่มีคู่สมรส ร้อยละ 71.8 ในขณะที่จำแนกตามสถานภาพการทำงาน พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ทำงาน ร้อยละ 66.6 ความพิการ พบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุไม่พิการ ร้อยละ 87.7 สถานภาพการเป็นหัวหน้าครัวเรือนของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นตัวแปรระดับครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 89.9 เขตที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนมากอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ร้อยละ 76.1 และภูมิภาคที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้สูงอายุส่วนมากอาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นร้อยละ 47.0

เมื่อวิเคราะห์จำแนกตามการสนับสนุนจากภาคเอกชน (ครัวเรือน) (Private Transfers) ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนย่อย คือ 1) การโอนระหว่างครัวเรือน และ 2) การโอนภายในครัวเรือน โดยในการศึกษานี้ พิจารณา 3 ปัจจัยคุณลักษณะของครัวเรือนที่มีแนวโน้มความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การได้รับเงินช่วยเหลือจากนอกครัวเรือนของครัวเรือน การมีหรือไม่มีหนี้สินครัวเรือน และ โครงสร้างครัวเรือน (ตามรุ่นอายุ) ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนได้รับเงินช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน พบว่า ครัวเรือนผู้สูงอายุไม่ได้รับเงิน

ช่วยเหลือจากบุคคลนอกครัวเรือน ร้อยละ 62.3 เมื่อพิจารณาหนี้สินครัวเรือน พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ครัวเรือนไม่มีหนี้สิน ร้อยละ 51.4 และเมื่อจำแนกตามการสนับสนุนจากภาครัฐ (Public Transfer) ซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนย่อยเช่นกัน คือ 1) การโอนจากภาครัฐไปยังภาคเอกชน (ครัวเรือน) ซึ่งจะเป็ในลักษณะของการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของภาครัฐในรูปแบบของการบริการภาครัฐแก่ครัวเรือน และในรูปแบบของตัวเงินที่เป็นสิทธิประโยชน์ทางสังคมในด้านต่าง ๆ ให้แก่ภาคครัวเรือน 2) การโอนจากภาคเอกชน (ครัวเรือน) ไปยังภาครัฐ ซึ่งเป็นในรูปแบบของภาษีและรายได้อื่น ๆ ที่รัฐจัดเก็บจากภาคเอกชน (ครัวเรือน) การศึกษานี้ พิจารณา 2 ปัจจัยคุณลักษณะของผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มความสัมพันธ์เกี่ยวกับการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐบาล(Public Transfer) ประกอบด้วย เบี้ยผู้สูงอายุที่เป็นลักษณะแบบขั้นบันไดตามช่วงอายุของผู้สูงอายุ และประกันสุขภาพ พบว่า ส่วนใหญ่มีผู้สูงอายุได้รับเบี้ยผู้สูงอายุ ร้อยละ 93.9 ในส่วนประกันสุขภาพ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนมากได้รับสิทธิบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) ร้อยละ 97.3 (Table 4)

Table 4. Older persons classified by other factors

	Poor older persons		Older persons		Total	
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent
Personal socioeconomic						
Gender						
male	331,649	44.7	4,603,852	43.5	4,935,501	43.6
female	409,784	55.3	5,967,775	56.5	6,377,559	56.4
Age						
60 - 69 years old	342,622	46.2	6,140,545	58.1	6,483,167	57.3
70 - 79 years old	269,965	36.4	3,016,029	28.5	3,285,994	29.1
80 + years old	128,846	17.4	1,415,054	13.4	1,543,900	13.6
Education level						
Lower primary level	134,418	18.1	885,927	8.4	1,020,345	9.0
Primary level	598,590	80.7	8,013,246	75.8	8,611,836	76.1
High school and above	8,425	1.1	167,245	15.8	1,680,880	14.9
Marital status						
Single	22,004	3.0	465,140	4.4	487,144	4.3
married	532,257	71.8	6,425,315	60.8	6,957,572	61.5
Widow Divorced Separate and married but unknown status	187,172	25.2	3,681,173	34.8	3,868,345	34.2
Work status						
Yes	247,413	33.4	4,092,407	38.7	4,339,820	38.4
No	494,020	66.6	64,79,221	61.3	6,973,241	61.6

Table 4. Older persons classified by other factors (continued)

	Poor older persons		Older persons		Total	
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent
Disability						
Yes	90,891	12.3	735,294	7.0	826,185	7.3
No	650,542	87.7	9,836,334	93.0	10,486,876	92.7
Household head position						
No	74,516	10.1	1,330,285	12.6	1,404,801	12.4
Yes	666,917	89.9	9,241,343	87.4	9,908,260	87.6
Region of resident						
Urban	177,050	23.9	4,585,949	43.4	4,762,999	42.1
Rural	564,384	76.1	5,985,679	56.6	6,550,063	57.9
Area of resident						
Central (Excluding Bangkok Metropolis)	84,548	11.4	2,767,659	26.2	2,852,207	25.2
North	242,418	32.7	2,153,527	20.4	2,395,945	21.2
Northeast	348,724	47.0	3,088,627	29.2	3,437,351	30.4
South	63,323	8.5	1,274,600	12.1	1,337,923	11.8
Bangkok Metropolis	2,420	0.3	1,287,214	12.2	1,289,634	11.4
Private transfer (household)						
Comprising external financial support						
Yes	279,750	37.7	3,576,825	33.8	3,856,575	34.1
No	461,683	62.3	6,994,803	66.2	7,456,486	65.9
Household debt						
Yes	360,169	48.6	4,802,398	45.4	5,162,567	45.6
No	381,264	51.4	5,769,229	54.6	6,150,493	54.4
Public transfer						
Receiving old-age allowance						
Yes	696,363	93.9	8,778,257	83.0	9,474,620	83.7
No	45,070	6.1	1,793,371	17.0	1,838,441	16.3
Health insurance						
No	1,759	0.2	134,261	1.3	136,020	1.2
Claim medical expenses from the government	16,131	2.2	1,817,382	17.2	1,833,513	16.2
comprehensive health insurance (gold card)	721,269	97.3	8,374,253	79.2	9,095,522	80.4
Social security	2,274	0.3	245,732	2.3	248,006	2.2

Table 4. Older persons classified by other factors (2)

	Poor older persons		Older persons		Total	
	Frequency	Percent	Frequency	Percent	Frequency	Percent
Total	741,433	6.6	10,571,628	93.4	11,313,061	100

Source: Calculate by author

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความยากจนในผู้สูงอายุ กับ โครงสร้างครัวเรือน (ตามรุ่นอายุ) ร่วมกับปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย เศรษฐกิจสังคมส่วนบุคคล การสนับสนุนจากภาคเอกชน (ครัวเรือน) และการสนับสนุนจากภาครัฐ มีตัวอย่างในการวิเคราะห์ จำนวน 11,313,061 คน เป็นผู้ยากจน จำนวน

741,433 คน ไม่ยากจน จำนวน 10,571,628 คน พบว่า ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับความยากจนของผู้สูงอายุไทย ประกอบด้วย โครงสร้างครัวเรือน (ตามรุ่นอายุ) อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส สถานภาพการทำงาน ความพิการ สถานภาพการเป็นหัวหน้าครัวเรือน ภูมิภาคที่อยู่อาศัย เขตที่อยู่อาศัย หนี้สินครัวเรือน เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และประกันสุขภาพ

โครงสร้างครัวเรือน (ตามรุ่นอายุ) มีความสัมพันธ์กับความยากจนของผู้สูงอายุไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุกับผู้สูงอายุด้วยกันมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุอยู่เพียงลำพังถึง 4.3 เท่า ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุกับวัยแรงงานมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุอยู่เพียงลำพังถึง 7.5 เท่า ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุกับวัยแรงงาน และวัยเด็ก มีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุอยู่เพียงลำพัง 8.7 เท่า และผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุและเด็กมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็นผู้สูงอายุอยู่เพียงลำพัง 3.8 เท่า

ขณะที่ปัจจัยเศรษฐกิจส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับความยากจนของผู้สูงอายุไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ประกอบด้วย อายุ โดยผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) จะมีแนวโน้มยากจนมากกว่า เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุวัยต้นและวัยกลาง ระดับการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่ำจะมีแนวโน้มยากจนมากที่สุด สถานภาพสมรส พบว่า ผู้สูงอายุที่โสดจะมีแนวโน้มยากจนมากที่สุดเมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่มีสถานะ หม้าย หย่า แยก สมรสแต่ไม่ทราบสถานะ สถานภาพการทำงาน พบว่า ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานจะมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ทำงาน ความพิการ พบว่า ผู้สูงอายุที่พิการจะมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่พิการ ภูมิภาคที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีแนวโน้มยากจนมากที่สุด เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ ภาคกลาง และกรุงเทพมหานคร ตามลำดับ

ในส่วนการสนับสนุนจากภาคเอกชน (ครัวเรือน) ที่มีความสัมพันธ์กับความยากจนของผู้สูงอายุไทย ประกอบด้วย หนี้สินครัวเรือน พบว่า ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนไม่มีหนี้สินจะมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีหนี้สิน

ในส่วนการสนับสนุนจากภาครัฐ ที่มีความสัมพันธ์กับความยากจนของผู้สูงอายุไทย ประกอบด้วย การได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะเป็นกลุ่มที่ยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับเบี้ยผู้สูงอายุ ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีสิทธิบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) จะมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้สิทธิบัตรประกันสุขภาพ (Table 5)

Table 5. Results from Binary Logistic Regression

Independent variable	B	Odds Ratio	95% C.I. for B	
			Lower	Upper
Household structure				
<i>(classified by household members composition by age groups) (Ref: only older persons)</i>				
older persons and older persons	1.479	4.391***	3.096	6.226
older persons and working-ages	2.023	7.558***	5.383	10.612
older persons working-ages and children	2.164	8.704***	6.178	12.263
older persons and children	1.343	3.832***	2.575	5.702
Personal socioeconomic				
Gender (Ref: Male)	.089	1.093	.981	1.219
Age (Ref : 60 -69 years old)				
70 - 79 years old	.492	1.636***	1.455	1.839
80 + years old	.647	1.909***	1.628	2.240
Education level (Ref : Lower primary level)				
Primary level	-.696	.499**	.432	.577
High school and above	-2.209	.110***	.068	.176
Marital status (Ref: Single)				
married	-.017	.983	.723	1.336
Widow Divorced Separate and married but unknown status	-.671	.511***	.373	.701
Work status (Ref: Work)	.229	1.257***	1.112	1.421
Disability (Ref: No)	-.277	.758***	.644	.891
Household head position (Ref: No)	.440	1.553***	1.303	1.851
Area of resident (Ref: Central (Excluding Bangkok Metropolis))				
North	1.243	3.465***	2.919	4.113
Northeast	1.243	3.466***	2.940	4.086
South	.362	1.436***	1.152	1.791
North	-.020	.093***	.040	.216
Region of resident (Ref: Urban)	.373	1.366***	1.213	1.539
Private transfer (household)				
Comprising external financial support (Ref: Yes)	-.020	.980	.880	1.092
Household debt (Ref: Yes)	.373	1.452***	1.299	1.623
Public transfer				
Receiving old-age allowance (Ref: Yes)	-.347	.707**	.573	.873
Health insurance (Ref: No)				
Claim medical expenses from the government	-.553	.575	.202	1.635
comprehensive health insurance (gold card)	1.170	3.221**	1.189	8.727
Social security	-.310	.733	.197	2.724
LogLikelihood	10955.767			
LR Chi2	.072			
Pseudo R2	.188			

*** p < .001, **p < .01, *p < .05

Source: Calculate by author

8. อภิปรายและข้อเสนอแนะ

โครงสร้างครัวเรือนกับความยากจนของผู้สูงอายุไทย

การที่ผู้สูงอายุมีระดับรายได้น้อยกว่าความต้องการในการบริโภค และมีความจำเป็นต้องอาศัยแหล่งรายได้อื่นมาชดเชยหรือสนับสนุนจากสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในช่วงวัยแรงงาน ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาความยากจนของผู้สูงอายุ ดังนั้น ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างประกอบไปด้วยวัยแรงงาน จะมีแนวโน้มที่จะประสบกับความยากจนน้อยกว่าผู้สูงอายุที่ครัวเรือนไม่มีวัยแรงงานประกอบอยู่ด้วย เพราะผู้สูงอายุจะได้รับการเกื้อหนุนทางเศรษฐกิจจากสมาชิกในครัวเรือนที่อยู่ในวัยแรงงาน

แต่จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยวิธีถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression) ไม่เป็นไปตามสมมุติฐาน กลับพบว่า ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็น วัยแรงงานอยู่ด้วยกลับมีแนวโน้มยากจนมากที่สุด โดยผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็น ผู้สูงอายุ วัยแรงงาน และ วัยเด็ก จะมีแนวโน้มยากจนมากที่สุด รองลงมาคือ ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็น ผู้สูงอายุและวัยแรงงาน ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็น ผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็น ผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็น ผู้สูงอายุเพียงลำพังโอกาสยากจนน้อยที่สุด ตามลำดับ

ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็น ผู้สูงอายุ วัยแรงงานและวัยเด็ก และ ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็น ผู้สูงอายุและวัยแรงงาน เป็นกลุ่มที่โครงสร้างครัวเรือนนี้มีวัยแรงงานเป็นสมาชิกอยู่ในครัวเรือน แต่กลับมีแนวโน้มยากจนมากกว่า โครงสร้างครัวเรือนที่ไม่มีวัยแรงงานเป็นสมาชิก อาจเป็นเพราะวัยแรงงานอาจจะมิรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ซึ่งเป็นผลมาจากข้อจำกัดในการทำงานหารายได้ หรือด้วยเหตุผลอื่น ๆ ซึ่งส่งผลให้เกิดเป็นปัญหาความยากจนในครัวเรือนและความยากจนของผู้สูงอายุตามมาในที่สุด ในขณะที่ผู้สูงอายุก็อาจต้องกลายเป็นผู้ให้การสนับสนุนทางเศรษฐกิจให้กับวัยแรงงานในครัวเรือน โดยอาจจะต้องนำเงินออมหรือสินทรัพย์ของตนเองจากช่วงวัยแรงงานออกมาใช้ในการดำเนินชีวิตพร้อมทั้งให้การสนับสนุนกับวัยแรงงานอีกด้วย ทำให้เงินออมหรือสินทรัพย์ที่สะสมจากช่วงวัยแรงงานของผู้สูงอายุลดน้อยลงไป ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจลดลง เกิดความเสี่ยงที่ทำให้ตกอยู่ในสภาวะความยากจน ไม่สามารถตอบสนองความต้องการการบริโภคของตนเอง และสมาชิกในครัวเรือนได้อย่างเพียงพอ จึงส่งผลให้ประสบกับปัญหาความยากจน (Buathong, & Suwanrada, 2012)

ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็น ผู้สูงอายุและผู้สูงอายุ และ ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็น ผู้สูงอายุและวัยเด็ก โดยโครงสร้างครัวเรือนกลุ่มนี้ไม่มีวัยแรงงานอยู่ในโครงสร้างครัวเรือน แต่มีแนวโน้มยากจนน้อยกว่าผู้สูงอายุในโครงสร้างครัวเรือนที่มีวัยแรงงาน อาจเป็นเพราะ ผู้สูงอายุได้รับการช่วยเหลือจากวัยแรงงานที่อยู่นอกครัวเรือน วัยแรงงานที่อยู่นอกครัวเรือนให้การเกื้อหนุน

ผู้สูงอายุซึ่งการโอนระหว่างครัวเรือนในระดับที่สูง ทำให้ผู้สูงอายุได้รับผลตอบแทนทางฐานะเศรษฐกิจที่ดีขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้สูงอายุก็มีเงินออมและสินทรัพย์ที่สะสมจากช่วงวัยแรงงานที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ และสามารถช่วยเหลือผู้สูงอายุซึ่งกันและกันได้บ้างเล็กน้อย ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีโอกาสตกอยู่ในสภาวะความยากจนลดน้อยลง (Donald Cox, Mark R Rank, 1992)

ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างเป็น ผู้สูงอายุเพียงลำพัง มีแนวโน้มยากจนน้อยที่สุด อาจเป็นเพราะในปัจจุบันผู้สูงอายุมีอายุยืนมากกว่าในอดีต มีสุขภาพที่แข็งแรงมากขึ้นมีศักยภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ รวมไปถึงสามารถให้การเกื้อหนุนด้านเศรษฐกิจที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น เช่น จากการทำงาน รายได้สินทรัพย์ของตัวเองมากขึ้น และมีการเตรียมความพร้อมโดยการสะสมทรัพย์สินและเงินออมตั้งแต่ในช่วงวัยแรงงาน จึงทำให้สามารถดำรงชีวิตอยู่คนเดียวได้โดยไม่ต้องพึ่งพาบุคคลอื่น แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ได้หมายความว่าผู้สูงอายุอยู่คนเดียวจะไม่มีความเสี่ยง การศึกษานี้เพียงพบว่าโอกาสที่ผู้สูงอายุอยู่เพียงลำพังจะยากจนนั้นมีแนวโน้มต่ำกว่าผู้สูงอายุในโครงสร้างครัวเรือนลักษณะอื่น อย่างไรก็ตาม แม้จะมีแนวโน้มยากจนที่น้อยกว่า แต่ถ้าผู้สูงอายุอาศัยอยู่เพียงลำพังอาจเกิดความเสี่ยงในเรื่องของการเจ็บป่วย สุขภาพร่างกาย ไม่แข็งแรงไม่สามารถช่วยเหลือตนเองในการทำกิจกรรมประจำวันได้ และทำให้ต้องพึ่งพาคนอื่นด้วย (Teerawichitchainan, Pothisiri, & Giang Thanh Long, 2015) และถ้ายังประสบกับปัญหาความยากจนไปด้วย ก็จะทำให้มีความเสี่ยงที่สูงกว่าผู้สูงอายุในโครงสร้างครัวเรือนอื่น

ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความยากจนของผู้สูงอายุไทย

จากผลการวิเคราะห์ถดถอยโลจิสติก (Logistic Regression) ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับความยากจนของผู้สูงอายุไทย จำแนกตามคุณลักษณะ เศรษฐสังคมส่วนบุคคล การสนับสนุนจากภาคเอกชน (ครัวเรือน) และการสนับสนุนจากภาครัฐบาล ประกอบด้วย

อายุ จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีอายุมากขึ้นยังมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่ลดลง เหตุผลหนึ่งก็เพราะ จากอายุที่เพิ่มมากขึ้นจะนำมาซึ่งความเจ็บป่วย มีค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพที่สูง ในขณะที่มีรายได้ลดน้อยลง รวมไปถึงเงินเก็บหรือสินทรัพย์ที่สะสมจากช่วงวัยแรงงานลดน้อยลงไปด้วย นอกจากนี้การมีอายุที่เพิ่มมากขึ้นยังส่งผลให้ระดับการพึ่งพาคนอื่นสูงขึ้นตามไปด้วย ตามช่วงวัยที่มีข้อจำกัดทางด้านร่างกาย เช่น การเจ็บป่วย หรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้น้อยลงหรือในขณะเดียวกันผู้สูงอายุวัยต้นมีสุขภาพทางร่างกายที่แข็งแรงกว่าผู้สูงอายุวัยกลางและผู้สูงอายุวัยปลาย ผู้สูงอายุยังสามารถทำงานหรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดรายได้ที่มากกว่าผู้สูงอายุวัยกลางและผู้สูงอายุวัยปลายได้ ดังนั้น อายุที่เพิ่มสูงขึ้นอาจนำมาซึ่งระดับรายได้ที่ลดลง ส่งผลให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจที่ลดน้อยลงเช่นกัน และตกอยู่ในสภาวะยากจน ดังนั้น เมื่ออายุที่เพิ่มมากขึ้น ทำ

ให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจลดลง เกิดความเสี่ยงที่ทำให้ตกอยู่ในสภาวะความยากจน (Bloom et al., 2010)

ระดับการศึกษา จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาดำหรือไม่ได้รับการศึกษาจะมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาที่สูง เหตุผลหนึ่งเพราะ ระดับการศึกษาที่สูงจะสามารถเพิ่มทักษะที่สำคัญและโอกาสในการทำงานที่มีค่าตอบแทนสูง ทำให้ผู้สูงอายุให้มีรายได้สูงเพิ่มตามไปด้วย ดังนั้น ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำจึงไม่มีทักษะหรือความชำนาญพิเศษในการทำงาน ทำให้ได้รับค่าตอบแทนในการทำงานที่น้อยกว่าส่งผลให้กำลังที่จะใช้จ่ายในการบริโภคลดลงด้วยเช่นกัน (Yen-Jong Chen, and Ching-Yi Chen, 2012)

สถานภาพสมรส จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพโสดและผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสถานภาพสมรส หม้าย หย่า แยก และสมรสแต่ไม่ทราบสถานะ มีแนวโน้มยากจนไม่แตกต่างกันมากนักเนื่องจาก บทบาททางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุที่มีสถานภาพโสดและผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสถานภาพสมรส หม้าย หย่า แยก และสมรสแต่ไม่ทราบสถานะ ไม่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพโสดมีการเตรียมความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ สามารถนำเงินเงินออมหรือสินทรัพย์จากช่วงวัยแรงงานมาใช้ในการบริโภคได้ ขณะที่ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสถานภาพสมรส หม้าย หย่า แยก และสมรสแต่ไม่ทราบสถานะ ก็อาจจะได้รับโอกาสในการช่วยเหลือเกื้อหนุนทางด้านเศรษฐกิจจากคู่สมรสหรือบุตรหลาน เป็นต้น (Ofstedal et al., 2004)

สถานภาพการทำงาน จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้สูงอายุที่ไม่ทำงานจะมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ยังคงทำงาน อาจเป็นเพราะ การทำงานเป็นแหล่งรายได้อีกทางหนึ่งของผู้สูงอายุมีความสามารถในการออมที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้มีกำลังที่จะสามารถใช้จ่ายในการบริโภคตามที่ตนเองต้องการ ดังนั้น ผู้สูงอายุที่ยังคงทำงานและนำมาซึ่งรายได้ที่เป็นของตนเองจะส่งผลให้ผู้สูงอายุไม่ประสบกับปัญหาความยากจน (Albert & Modigliani, 1963; Bloom et al., 2010)

ความพิการ จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้สูงอายุที่พิการจะมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่พิการ อาจเป็นเพราะ ความพิการถือได้ว่าเป็นข้อบกพร่องทางสภาพร่างกายอย่างหนึ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการหารายได้ในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ ทำให้ความสามารถในการหารายได้ลดน้อยลงทำให้รายได้ลดน้อยลงเพราะไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มความสามารถ และยังส่งผลต่อความสามารถในการออมและสินทรัพย์ที่ลดลงตามไป ยิ่งทำให้ผู้สูงอายุที่พิการต้องประสบกับปัญหาความยากจน (Adam Tinson et al., 2016)

สถานภาพการเป็นหัวหน้าครัวเรือน จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน จะมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้เป็นหัวหน้าครัวเรือน เหตุผลหนึ่งเพราะ ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน จะมีภาระความรับผิดชอบมากขึ้นในการดูแลสมาชิกในครัวเรือน ผู้สูงอายุมีความจำเป็นจะต้องใช้เงินออมและสินทรัพย์ในการสนับสนุนสมาชิกใน

ครัวเรือน ทำให้เงินออมและสินทรัพย์ของผู้สูงอายุลดน้อยลง ในขณะที่รายได้ที่มาจากการทำงานก็ลดน้อยลงเช่นกันจึงอาจเป็นสาเหตุให้ผู้สูงอายุประสบกับปัญหาความยากจน (Fang Cao, 2019)

ภูมิภาคที่อยู่อาศัย จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ ภาคกลาง และกรุงเทพมหานคร เหตุผลหนึ่งเพราะ ลักษณะทางภูมิศาสตร์ วิธีการดำเนินชีวิต ที่แตกต่างกันในแต่ละภาค รวมไปถึงโอกาสในการเข้าถึงแหล่งรายได้ที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการมีงานทำ การมีรายได้ รวมทั้งปัญหาการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา ที่ส่งผลกระทบต่อความยากจนของคนในพื้นที่ ทำให้รายได้และมาตรฐานในการดำรงชีพแตกต่างกันไปด้วย (NESBD, 2017)

เขตที่อยู่อาศัย จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลจะมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล อาจเป็นเพราะ ความแตกต่างของเขตที่อยู่อาศัยจะส่งผลกระทบต่อโอกาสในการมีส่วนร่วมในการทำงาน และอาจจะส่งผลกระทบต่อระดับการออมเพื่อความมั่นคงเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้วย โดยผู้ที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีโอกาสในการเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุทางด้านการเงินมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่นอกเขตชนบท (Kamruengrit, 2013)

หนี้สินครัวเรือน จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนไม่มีหนี้สินจะมีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีหนี้สิน อาจเป็นเพราะ การที่ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีหนี้สินอาจจะเป็นหนี้ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในอนาคต เช่น หนี้สินที่เกิดจากการซื้อบ้าน ซื้อรถ หรือหนี้ที่เกิดจากการลงทุน ซึ่งจะกลายเป็นสินทรัพย์ในอนาคต ในขณะที่เดิวก่อนก็สามารถควบคุม รวมถึงรับผิดชอบการบริหารจัดการหนี้สินได้ สะท้อนให้เห็นอำนาจในการซื้อหรือการบริโภคของครัวเรือนผู้สูงอายุ (Cara Williams, 2010)

เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจะมีแนวโน้มเป็นกลุ่มที่ยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ อาจเป็นเพราะ กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับเบี้ยยังชีพเป็นกลุ่มที่ได้รับเงินบำนาญ บำนาญ หรือประกันสังคม ซึ่งเป็นกลุ่มอาชีพข้าราชการแรงงานที่มีสวัสดิการรองรับตอนเกษียณอายุ ซึ่งมีความมั่นคงมากกว่าเบี้ยผู้สูงอายุ แต่ก็ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจของคนได้ เนื่องจากจำนวนเงินที่ได้รับไม่เพียงพอกับค่าครองชีพขั้นต่ำ นอกจากนั้นผู้สูงอายุยังมีค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ดังนั้น แม้ผู้สูงอายุจะได้รับ เบี้ยยังชีพก็ตามแต่เมื่อเทียบกับค่าครองชีพในปัจจุบันแล้วก็ถือว่าน้อยมาก ขณะเดียวกันผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพมีสถานภาพทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างต่ำอยู่แล้ว เมื่อเทียบกับกลุ่มผู้สูงอายุที่ได้รับบำนาญ บำนาญ หรือประกันสังคม จึงเป็นสาเหตุให้ผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่จะยากจนมากกว่า (Buathong, & Suwanrada, 2012)

ประกันสุขภาพ จากการวิเคราะห์ พบว่า ผู้สูงอายุที่ได้รับสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) มีแนวโน้มยากจนมากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับสิทธิประกันสุขภาพ อาจเป็นเพราะ สิทธิประกัน

สุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ส่งเสริมให้คนไทยหรือผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนมากอาจจะเป็นแรงงานนอกระบบ ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มยากจนมากกว่า แต่ในขณะเดียวกันกลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้รับสิทธิประกันสุขภาพกลับมีแนวโน้มยากจนที่น้อยกว่า อาจเป็นเพราะผู้สูงอายุกลุ่มนี้ได้ใช้เงินออมและทรัพย์สินของตนเองที่มีการเก็บสะสมไว้มาใช้ในการดูแลสุขภาพ โดยส่วนมากอาจจะเป็นแรงงานในระบบที่มีสวัสดิการมารองรับ ซึ่งการเข้ารับบริการทางสุขภาพ ด้านค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพเป็นที่มาของความแตกต่างด้านการบริโภคของครัวเรือนผู้สูงอายุที่สำคัญ แสดงถึงการเข้าถึงหลักประกันสุขภาพของผู้สูงอายุ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงระดับความมั่นคงทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ กลุ่มที่ไม่ได้รับสิทธิประกันสุขภาพจะมีความมั่นคงมากกว่าผู้สูงอายุที่ได้รับสิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) แต่อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุกลุ่มที่ไม่มีประกันสุขภาพมีจำนวนเพียงร้อยละ 1.2 เมื่อเทียบกับผู้สูงอายุที่ได้รับสิทธิประกันสุขภาพประเภทอื่นๆ (Suwanrada, 2549)

จากผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างประกอบไปด้วยวัยแรงงานจะมีแนวโน้มยากจนมากกว่า ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีโครงสร้างไม่ได้ประกอบด้วยวัยแรงงาน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่ครัวเรือนไม่มีวัยแรงงานอยู่ด้วยมีแนวโน้มมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แต่มีความเปราะบางในเรื่องการดูแลเมื่อเจ็บป่วย แต่ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ครัวเรือนมีวัยแรงงานประกอบอยู่ด้วยไม่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ แต่จะได้รับการดูแลเมื่อเกิดการเจ็บป่วย ดังนั้น รัฐบาลควรจัดให้มีมาตรการที่ช่วยเหลือวัยแรงงานในการลดค่าใช้จ่ายทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อวัยแรงงานจะมีกำลังสามารถเกื้อหนุนทางเศรษฐกิจให้กับผู้สูงอายุได้ เช่น การลดหย่อนภาษีให้กับวัยแรงงานที่ดูแลบุตร บิดามารดา เป็นต้น หรือในขณะเดียวกันรัฐบาลก็ควรมีมาตรการด้านสุขภาพเพื่อช่วยเหลือวัยสูงอายุ เช่น นโยบายช่วยเหลือค่าใช้จ่ายทางด้านสุขภาพให้ครอบคลุมค่ารักษามากยิ่งขึ้น และมาตรการทางการศึกษาในวัยเด็ก เช่น รัฐบาลให้การสนับสนุนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษา ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระในการลดค่าใช้จ่ายของวัยแรงงานและยังสามารถให้การเกื้อหนุนทางด้านเศรษฐกิจแก่ผู้สูงอายุได้อีกด้วย ในขณะเดียวกันก็ควรส่งเสริมให้ประชาชนมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น เพื่อเป็นการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญที่สุด ซึ่งการศึกษามีส่วนในการเพิ่มรายได้ในระดับบุคคล ทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณภาพและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจมากขึ้น

การศึกษารังนี้ได้นำใช้เส้นความยากจนเฉลี่ยระดับประเทศเป็นเกณฑ์ สำหรับการศึกษารังต่อไป ควรวิเคราะห์เจาะจงลงไปในแต่ละพื้นที่ เพราะเส้นความยากจนของแต่ละพื้นที่มีมูลค่าที่ต่างกันไปเพื่อจะได้เข้าใจถึงความต่างมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ ขอขอบพระคุณสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล โครงการวิจัย “การศึกษาการโอนทางเศรษฐกิจข้ามรุ่นประชากรภายใต้บริบทการสูงวัยทางประชากรที่กำลังเปลี่ยนแปลงของประเทศไทย พ.ศ.2560” และขอขอบพระคุณสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูล “การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน” พ.ศ. 2560

References

- Albert, A. & Modigliani, F. (1963). The Life – Cycle Hypothesis of saving: aggregate implications and tests. *American Economic Review*, 53(1), 55-84.
- Bloom, D., Mitgang, E. & Osher, B. (2016). Demography of Global Aging, IZA Discussion Paper.
- Buathong, T. (2017). Study of changes in population structure and household consumption patterns. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Buathong, T., & Suwanrada, S. (2012). Change in age structure of household members with the consumption pattern of Thai households. *Journal of Humanities and Social Sciences Ubon Ratchathani University*, 26-44.
- Bunphadung, S. (2011). Development of the quality of life of the elderly in the local area by using schools as a base. According to the Sufficiency Economy Principle (Phase 1). Bangkok: Suan Sunandha Rajabhat University.
- Cao, F. (2019). Elderly Care, Intergenerational Relationships and Social Change in Rural China. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Chamchan, C., Jaratsit, S., & Loyfah, N. (2019). A study on Intergenerational Transfer under the Changing Contexts of Population Ageing in Thailand. Bangkok: Institute for Population and Social Research, Mahidol University and Thailand Research Fund (TRF). (in Thai)
- Chen, Y., & Chen, C. (2012). Living Arrangement Preferences of Elderly People in Taiwan as Affected by Family Resources and Social Participation. *Journal of Family History*.
- Cox, D., & Mark R. (1992). Inter-vivos Transfers and Intergenerational Exchange. *The Review of Economics and Statistics*. Institute for Population and Social Research. (2017). Situation of the Thai Elderly 2017. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.
- Jitapankun, S. (2001). Active aging, new flagship in the 21st century. *Journal of Probiology and Geriatric Medicine*, 1-3.
- Kamruengrit, S. (2013). Preparation for the elderly in the Thai population. *Journal of Demography*, 53-83.
- National Statistical Office. (2018). Survey of population changes. Bangkok: National Statistical Office.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). Population Projections of Thailand 2010-2040. Bangkok: Office of the National Economic and Social Development Board.
- Office of the National Economic and Social Development Board. (2017). Analysis of the situation of poverty and inequality in Thailand. Bangkok: Office of Database Development and Social Status Indicators.
- Ofstedal, M. B., Reidy, E., & Knodel, J. (2004). Gender differences in economic support and well – being of older Asian. *Journal of Cross – Cultural Gerontology*, 19, 165 – 201.
- Pattana Wong, P. (2017). Co-living among Thai household members 1996 - 2017 Population and Society 2019. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research Mahidol University.
- Prasatkul, P., & Pattana Wong, P. (2010). Define the elderly as to the future life population and socie 2010. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research.
- Sakonthanawat, A. (2011). Poverty dynamics study project: a case study of households. Farmers in rural areas of northeastern and central Thailand. Bangkok: Research Fund Support Office.
- Teerawichitchainan, B., Pothisiri, W., & Giang, T. L. (2015). How do living arrangements and intergenerational support matter for psychological health of elderly parents? Evidence from Myanmar, Vietnam, and Thailand. *Social science & medicine*, 106-116.
- Tinson, A., Ayrton C., Barker, K., Aldridge, H. & Kenway, P. (2016). Monitoring Poverty and Social Exclusion (MPSE). Publications INCOME AND POVERTY.
- United Nations. (2013). Measuring and Analysing the Generational Economy: National Transfer Accounts Manual. New York: United Nations.
- Williams, C. (2010). Women in Canada: A Gender-based Statistical Report. Ottawa: Statistics Canada.
- Wiwatwanich, S., Ketpichayawattana, J., & Cheyagit, R. (2008). Project on the Situation of Poverty in the Elderly and Management Model to Promote Quality of Life of the Thai Elderly. Bangkok: Research Fund Office (TRF).